

Nr 29.

Utlåtande i anledning av väckt motion angående behörighet att utöva läkarkonsten.

I en inom första kammaren väckt, till lagutskott hänvisad motion, nr 12, vilken behandlats av andra lagutskottet, har herr *Lindström* hemställt,

»att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag utarbetas till lagstiftning om förbud att utöva läkarkonsten för i Sverige icke legitimerad läkare, samt att för riksdagen framlägga förslag om sådan lagstiftning; eller i den händelse riksdagen finner att ovanstående hemställen icke kan bifallas

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag till ändrad lagstiftning om behörighet att utöva läkarkonsten utarbetas på grundval av medicinalstyrelsens den 2 december 1941 avgivna förslag, varvid hänsyn tages till de erfarenheter, som under åren 1942—1950 ytterligare ha kunnat vinnas på nämnda område, samt att Kungl. Maj:t måtte förelägga riksdagen förslag rörande dylik lagstiftning,

samt, ifall sistnämnda yrkande bifalles eller om riksdagen icke finner ändring av lag om behörighet att utöva läkarkonsten av den 21 september 1915 påkallad,

att riksdagen må i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att sådana föreskrifter utfärdas, som äro ägnade att förhindra ekonomisk uppskörtning av allmänheten genom försäljning av mediciner, som ordineras av person, vilken efter lagstiftningen om behörighet att utöva läkarkonsten icke äger sådan behörighet.»

Beträffande de skäl, som anförts till stöd för dessa yrkanden, får utskottet hänvisa till motionen.

Över motionen har utskottet i den ordning 46 § riksdagsordningen föreskriver inhämtat yttranden från medicinalstyrelsen, medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala, medicinska fakulteten vid universitetet i Lund och lärarkollegiet vid Karolinska mediko-kirurgiska institutet. Därjämte ha på begäran av utskottet yttranden över motionen avgivits av Sveriges läkarförbund, Svenska homeopaternas riksförbund och Svenska föreningen för vetenskaplig homeopati. En av medlemmarna av sistnämnda förenings styrelse, redaktören Erik Swartling, har till utskottet inkommit med särskilt yttrande. Med de sist omförmälda tre yttrandena ha därjämte till utskottet ingivits olika böcker och skrifter angående homeopati.

Gällande rätt.

Lagen den 21 september 1915 om behörighet att utöva läkarkonsten trädde i kraft den 1 januari 1916. Lagens förra del (1—5 §§) innehåller bestämmelser om vilka som äro behöriga att utöva läkarkonsten samt de olika omständigheter, på grund av vilka behörigheten kan gå förlorad.

Behörighet att utöva läkarkonsten tillkommer enligt 1 § *dels* den, som vunnit legitimation som läkare (legitimerad läkare), *dels* den som, utan att vara legitimerad läkare, innehar läkarbefattning, vartill han blivit av Konungen utnämnd, *dels* den som, utan att vara legitimerad läkare, är av medicinalstyrelsen förordnad att tjänstgöra såsom vikarie för läkare eller såsom extra läkare eller är av vederbörande myndighet förordnad till läkare vid den militära sjukvården eller är förordnad att vara underläkare eller amanuens vid offentlig klinik eller poliklinik, *dels ock* den som av Konungen erhållit särskild tillåtelse att inom riket utöva läkarkonsten, i den omfattning och under den tid tillåtelsen avser.

Enligt 2 § må legitimation som legitimerad läkare endast meddelas svensk medborgare, som inom riket avlagt medicine licentiatexamen. Ansökan om legitimation göres hos medicinalstyrelsen.

Frågan om återkallelse av läkares legitimation kan aktualiseras *dels* på grund av att läkaren av domstol fällts till ansvar för visst brott och *dels* på grund av att han befinner sig ur stånd att nöjaktigt utöva läkarkonsten.

Såsom förutsättning för återkallelse till följd av brottslig handling gäller enligt 3 § *dels* att brottet förövats under utövning av läkarkonsten och är av viss svårighetsgrad (straffarbete, avsättning och suspension samt för vissa angivna brottskategorier fängelse) eller avser delaktighet i förseelse mot behörighetslagen, *dels ock* att läkaren finnes ha genom vad han sålunda låtit komma sig till last visat sig ovärdig det förtroende, en läkare bör äga, eller oförmögen att nöjaktigt utöva sin konst. Återkallelse sker för viss tid, ej över 10 år, eller för alltid; dock att särskilda bestämmelser gälla vid suspension.

Återkallelse, som ej föranledes av brottslig handling, kan enligt 4 § ifrågakomma beträffande läkare, som på grund av sinnessjukdom eller annan rubbning i själstillståndet är ur stånd att nöjaktigt utöva läkarkonsten. Tillfrisknar läkaren eller upphör eljest förhållande, som föranlett legitimationens återkallande, må han ånyo vinna legitimation. Föreligger grundad anledning till antagande, att läkare på grund av sinnessjukdom eller annan rubbning i själstillståndet är ur stånd att nöjaktigt utöva läkarkonsten, må förordnande meddelas, att han skall undergå läkarundersökning.

Återkallelse av legitimation och förordnande om läkarundersökning meddelas av medicinalstyrelsen.

Om någon, som varit behörig att utöva läkarkonsten men ej längre äger sådan behörighet, mot ersättning utövar läkarkonsten är han förfallen till ansvar jämlikt 6 § 1 mom. Straffet är dagsböter, minst fem, eller om det sker yrkesmässigt fängelse i högst ett år.

Oaktat de nu nämnda bestämmelserna är utövning av läkarkonsten i princip tillåten även för lekmän. Lagen uppsätter således icke något generellt förbud för lekmän att utöva läkarkonsten. En lekman får emellertid ej behandla alla slags sjukdomar, och han är dessutom, oavsett sjukdomens art, vid ansvar förbjuden att yrkesmässigt meddela behandling, som är av beskaffenhet att medföra fara till liv eller hälsa för den behandlade. Bestämmelserna härom finnas i 6 § 2 mom.

I 6 § 2 mom. första stycket stadgas straff av dagsböter, dock ej under fem, för den som, utan att vara eller hava varit behörig till läkarkonstens utövning, mot ersättning behandlar venerisk sjukdom, tuberkulos, kräftsjukdom eller sådan smittsam sjukdom, till förekommande av vars införande i eller utbredning inom riket Konungen meddelat särskilda föreskrifter, eller företager hypnotisk behandling eller behandling under allmän bedövning. Sker det yrkesmässigt, må straffet kunna höjas till fängelse i högst ett år.

Enligt 6 § 2 mom. andra stycket gör den sig skyldig till straff, som utan att äga behörighet yrkesmässigt utövar läkarkonsten, där behandlingen varit av beskaffenhet att medföra fara till liv eller hälsa för den behandlade. Straffet utgöres av dagsböter, dock ej under fem.

Enligt 7 § straffas den, som är delaktig i förseelse mot lagen, jämlikt bestämmelserna i 3 kap. strafflagen.

I 8 § sägs att verksamhet, som tillkommer tandläkare, sjukvårdspersonal, sjukgymnast, barnmorska eller fältskär, ej anses som utövning av läkarkonsten.

Enligt § 1 *apoteksvarustadgan den 14 november 1913* äro till apoteksvara att hänföra ämnen (enkla kemikalier och droger) och beredningar, som endast eller i huvudsakligaste mån användas såsom läkemedel eller vid tillredning av läkemedel. De avsedda *ämnena* (enkla kemikalier och droger) finnas uppräknade i en vid stadgan fogad bilaga I, och *beredningarna* finnas närmare angivna i en bilaga II. Med läkemedel förstås enligt stadgan vara, avsedd att vid utvärtes eller invärtes bruk förebygga, lindra eller bota sjukdom eller sjukdomssymptom hos människor eller djur.

I fråga om farmaceutiska specialiteter gälla, utöver vad stadgan innehåller, vissa särskilda bestämmelser.

§ 7 innehåller bestämmelser om rätt att försälja apoteksvara. Särskilda bestämmelser gälla därutinnan för fabrikanter och grosshandlare. I övrigt må, med vissa angivna undantag, apoteksvara ej hållas till salu eller försäljas av annan än apoteksföreståndare. Enligt § 8 skola å apoteksinrättningar i tillräckliga förråd saluföras alla i gällande farmakopéer och medicinaltaxa upptagna varor, för vilka ej medicinalstyrelsen medgivit att de endast på läkares begäran behöva anskaffas. Har ej apoteksföreståndare apoteksvara på lager, är han skyldig att på därom framställd begäran snarast möjligt anskaffa densamma, under vissa angivna förutsättningar.

§ 9 föreskriver skyldighet för den, som fabrikmässigt för avsalu tillver-

kar apoteksvara eller idkar grosshandel därmed, att underkasta sig den särskilda inspektion och kontroll, varom Kungl. Maj:t kan komma att förordna, samt att i den ordning, som kan komma att föreskrivas, bestrida kostnaderna härför.

Enligt § 10 i stadgan skall å apoteksvara genom påskrift eller bifogad deklaration i varje fall och på visst sätt angivas varans art eller sammansättning. Dessa föreskrifter utgöra underlaget för apotekarnas och det allmännas kontroll av läkemedlen i fråga.

§ 11 normerar prisets skälighet. Där föreskrives, att apoteksvara, utgörande beredning och icke upptagen i gällande medicinaltaxa, ej må vid försäljning åsättas högre pris än som på grund av uti densamma ingående ämnens art och mängd ävensom beredningsformen skall för motsvarande vara, tillredd å inrikes apoteksinrättning, beräknas enligt grunderna för apoteksvarors taxering.

I § 12 stadgas, att om det befinnes, att fabriksmässigt tillverkad apoteksvara till sammansättning och innehåll väsentligen avviker från meddelad signatur eller deklaration, förbud mot varans införsel och försäljning kan meddelas av Kungl. Maj:t på framställning av medicinalstyrelsen. På samma sätt kan förbud meddelas, om apoteksvara försäljes till oskäligt pris, eller om i avseende på viss apoteksvara sådana särskilda omständigheter yppa sig, att dess vidare saluhållande inom landet är att anse såsom onyttigt och skadligt.

Enligt § 14 straffas den som, utan att vara berättigad, till riket inför eller försöker införa apoteksvara eller idkar tillverkning av eller håller till salu eller försäljer sådan vara, med böter. Enligt § 15 straffas den, som bryter mot stadgandena i §§ 10 och 11, likaledes med böter. Jämlikt särskilda böteslagen den 24 september 1931 skola böterna numera ådömas i dagsböter.

Uti den vid apoteksvarustadgan fogade bilaga II upptages under rubriken »Beredningar, utgörande apoteksvara» — förutom vissa angivna beredningar — varje annan beredning, som endast eller i huvudsakligaste mån användes som läkemedel eller vid tillredning av läkemedel. Bland exempel på sådana beredningar upptagas »Piller: homöopatiska piller (läkemedel i ovägbar mängd, socker, stärkelse)».

I 1 § kungörelsen den 15 juni 1934 angående handel med farmaceutiska specialiteter sägs bland annat, att med farmaceutisk specialitet förstås läkemedel, som i allmänhet ej må försäljas till enskild förbrukare annorstädes än å apoteksinrättning och som tillhandahålles sådan förbrukare i den förpackning, vari det levererats av tillverkaren. Såsom farmaceutisk specialitet anses emellertid icke 1) läkemedel, som ej innehåller något verksamt ämne i en myckenhet, överstigande en hundratusendel av läkemedlets vikt, eller 2) läkemedel, som tillverkats å svensk apoteksinrättning och allenast å samma apoteksinrättning försäljes till enskild förbrukare. När särskilda skäl därtill äro, äger medicinalstyrelsen förklara, att jämväl läkemedel, som under 1 eller 2 avses, skall anses såsom farmaceutisk specialitet.

Enligt 2 § må farmaceutisk specialitet icke försäljas, med mindre specialiteten är upptagen i ett av medicinalstyrelsen för ändamålet fört register. Det ankommer på medicinalstyrelsen att pröva fråga om specialitets registrering. För att biträda styrelsen vid prövning av registreringsärenden finns en särskild nämnd.

Enligt 5 § skall medicinalstyrelsen vid prövning av ansökning särskilt taga hänsyn till 1) huruvida uppgiften om specialitetens art eller sammansättning är riktig, 2) huruvida specialiteten i farmaceutiskt hänseende är av ändamålsenlig beskaffenhet, 3) huruvida specialiteten är ägnad att förebygga, lindra eller bota sjukdom eller sjukdomssymtom hos människor eller djur, 4) huruvida specialitetens pris är skäligt, 5) huruvida den reklam, som föreslagits för specialiteten, är lämplig. Vidare stadgas bland annat att ansökan om registrering ej må avslås med mindre medicinalstyrelsen samrått med ovanberörda nämnd.

Jämlikt 16 § straffas den, som försäljer farmaceutisk specialitet, som icke är registrerad — därest icke visst undantagsfall föreligger — med dagsböter.

Medicinalstyrelsens förslag år 1941.

Medicinalstyrelsen framlade den 2 december 1941 förslag till ny lag om behörighet att utöva läkarkonsten m. m. (SOU 1942: 22). Den av medicinalstyrelsen gjorda utredningen hade igångsatts på styrelsens eget initiativ. Medicinalstyrelsens förslag, som icke lett till någon lagstiftningsåtgärd, innebär icke frångående av nu gällande lags ståndpunkt att utövning av läkarkonsten i princip är tillåten även för lekmän. Emellertid föreslås en skärpning av bestämmelserna i den gällande lagen.

I den mån redogörelse för förslaget ej lämnas här nedan, får utskottet hänvisa till utredningen.

Allmänna synpunkter.

Medicinalstyrelsen erinrar till en början om att icke någon av de förekommande definitionerna av begreppet »kvacksalvare» synes vara uttömmande eller över huvud fullt tillfredsställande, detta för så vitt man icke går efter den klara linjen att som »kvacksalvare» beteckna var och en, som utövar läkarkonsten utan att vara auktoriserad läkare. Man kan emellertid icke helt bortse från att även den, som icke är legitimerad läkare, kan genom meddelande av råd eller behandling vara till visst gagn vid sjukdomsfall. »Kvacksalveribegreppet» synes, enligt styrelsen, snarare böra givas en sådan innebörd, att med »kvacksalveri» förstås endast vad som i förevarande hänseende icke bör tolereras och som därför med till buds stående medel bör bekämpas.

Angående orsakerna till förekomsten av »kvacksalveri» anför medicinalstyrelsen bland annat följande:

Under gångna tider torde människans fallenhet för det övernaturliga, för under och för mysticism ha utgjort en av de viktigaste orsakerna till att kvacksalvare kunnat göra sig gällande i konkurrens med verkliga läkare. I nuvarande tid rekryteras kvacksalvarnas klientel säkerligen till ej ringa del av kroniska fall, där läkares behandling icke förmått hjälpa den sjuke, samt av nervöst sjuka, som för erhållande av bot och råd vända sig till vem det vara må, där de tro, att hjälp står att finna. En faktor, som i detta sammanhang säkerligen ej varit utan betydelse, är också den, att av läkare begångna misstag ofta omnämnas på ett mera uppseendeväckande sätt än misstag av kvacksalvare, varemot dessa senares s. k. underverk starkt framhållas. Ett fåtal torde även söka kvacksalvare av principiell misstro mot läkarna, grundad på någon ogynnsam personlig erfarenhet eller på allmän åskådning (religiös tro, vetenskapliga vanföreställningar o. s. v.).

Beträffande nuvarande former för »kvacksalveri» uttalar medicinalstyrelsen, att »kvacksalveriet» ovedersägligen till sin natur undergått en genomgripande förändring under senare tid. Våra dagars »kvacksalvare», säger styrelsen, äro ofta av en moraliskt sämre halt än forna dagars, de utöva i regel sin verksamhet yrkesmässigt, de äro vanligen ambulerande, och de rymma inom sig icke sällan individer, vilka måste betecknas som asociala.

Den verksamhet, som utövades av »kvacksalvare», kunde, enligt vad medicinalstyrelsen vidare framhåller, icke anses bringa de sjuka en bättre hjälp än den, som meddelades av legitimerade läkare i slutet och i öppen sjukvård. Ej heller vore anlåtande av »kvacksalvare» nödvändigt på grund av bristande tillgång å läkare. Å andra sidan vore det enligt styrelsen uppenbart, att »kvacksalveriet» ofta medförde förhindrande, fördröjande eller avbrott i sakkunnig undersökning eller behandling med åtföljande farorisk för den sjuke. Medicinalstyrelsen anser därför, att skärpta åtgärder mot »kvacksalveri» äro påkallade.

Medicinalstyrelsens nu återgivna uppfattning om »kvacksalvarnas» verksamhet motiveras av styrelsen närmare sålunda:

Om man utgår från att kvacksalvarnas klientel numera till huvudparten består av de kategorier, som ovan nämnts, lär det vara ostridigt, att bärande skäl saknas för att kvacksalvarna skulle framför eller jämsides med de legitimerade läkarna vara ägnade att hjälpa sjuka medmänniskor. De kroniska, hopplösa fallen söka självfallet merendels kvacksalvare, när hjälp av legitimerad läkare icke stått att få. Därmed har emellertid icke ådagalagts något existensberättigande för kvacksalvaren, för så vitt icke denne verkligen kunnat hjälpa. Samma gäller de nervösa fallen. De fall, där hjälp till äventyrs kunnat lämnas av kvacksalvare, torde falla utanför rämärkena för den egentliga medicinen. Här inverka nämligen andra omständigheter. Lika väl som det kan tänkas — och även har skett — att en sjuk återvunnit hälsan eller erhållit lindring i sin sjukdom under omständigheter, som tyda på eller kunnat tolkas som inverkan genom t. ex. religiösa faktorer, lika väl är det möjligt att en icke-läkare kan i positiv riktning påverka ett sjukdomsfall genom sin viljekraft eller sin människokänedom utan att något medicinskt vetande av högre slag erfordras. Men det kan icke anses motiverat att från ett sådant medgivande sträcka sig till att, såsom för närvarande är fallet, tillerkänna icke-läkare rätt att med ekonomisk vinning för ögonen behandla även en hel del till sin natur allvarliga sjukdomar blott

det icke sker »yrkesmässigt» och behandlingen som sådan icke är av beskaffenhet att medföra fara till liv eller hälsa för den behandlade. Vad åter angår dem, som till äventyrs vända sig till kvacksalvare av den orsak, att läkare begått misstag i utövandet av sin verksamhet, torde man i detta sammanhang kunna saklöst bortse från dessa fall.

Även om man principiellt skulle medgiva, att kvacksalvare jämväl i andra än de kroniska och de nervösa fallen kunna ha viss möjlighet att vara medmänniskor till hjälp vid lindrande eller botande av sjukdom eller sjukdomssymtom, får man icke bortse från de obestriddliga missbruk, som påvisats ha ägt rum med därav följande direkt skada, och ej heller från den omständigheten, att kvacksalveriet vid varje fall av allvarligare sjukdom är att beteckna såsom hälsofarligt eller i varje fall riskabelt genom att sakkundig undersökning eller behandling fördröjes, hindras eller avbrytes. Det måste under alla förhållanden anses vara orätt, att kvacksalvare i princip få behandla sådana viktiga sjukdomar som diabetes m. m. De ofta så att säga grövre formerna för utövande av kvacksalveri måste också härvid beaktas. Redan nu angivna förhållanden synas till fullo motivera en skärpning av det allmännas inställning gentemot lekmannaverksamheten i fråga om läkarkonstens utövning.

Det må även framhållas, att kvacksalveriet ofta medför mycket känbara utgifter för den sjuke. Härtill kommer, att ocker, bedrägeri, utpressning m. m. icke äro eller åtminstone icke ha varit fullt främmande för utövare av kvacksalveriverksamhet. Man måste också beteckna det som i hög grad inkonsekvent, att det allmänna nedlägger högst avsevärda belopp för utbyggande av samhällets hälso- och sjukvård och för medicinsk akademisk undervisning utan att samtidigt vidtaga åtgärder för att förhindra eller åtminstone i möjligaste mån motverka, att medborgare på grund av okunnighet och vanföreställningar till egen och andras skada åsamka sig utgifter för erhållande av vård från håll, där bot eller lindring av sjukdom icke rimligen kan vara att förvänta.

Medicinalstyrelsen framhåller, att den verkställda utredningen giver — liksom den erfarenhet styrelsen eljest besitter — tydliga belägg för att »kvacksalveriet» bör bekämpas på effektivare sätt än hittills varit fallet. Nästan varje form av »kvacksalveri» anser styrelsen nämligen medföra risker ur hälsosynpunkt. Även i ekonomiska avseenden innebär »kvacksalveriet» påtagliga risker. De åtgärder, som stå till buds då det gäller att minska de med »kvacksalveriet» förbundna riskerna i såväl medicinskt som ekonomiskt avseende, äro enligt styrelsens uppfattning främst lagstiftning och upplysning.

Beträffande frågan om totalförbud mot »kvacksalveri» anför medicinalstyrelsen bland annat följande:

Medicinalstyrelsen delar den av riksdagen senast år 1915 uttalade uppfattningen, att den lekmannaverksamhet, som avser endast tillfällig läkarhjälp, bör — om ock inom vissa gränser — lämnas fri. Då det vidare icke är uteslutet, att en lekman även under utövandet av en i viss mån yrkesmässig verksamhet genom meddelande av råd eller behandling kan vara sina medmänniskor till hjälp vid lindrande eller botande av sjukdom eller sjukdomssymptom, finner styrelsen sig icke böra till vidare diskussion upptaga ett från olika håll framfört förslag om införande av totalförbud mot utövande av lekmannaverksamhet på läkarkonstens område och detta desto mindre som ett dylikt förbud torde sakna resonans i det allmänna rättsmed-

vetandet. Däremot anser styrelsen med stöd av sin erfarenhet och på grunder, som närmare framgå av den verkställda utredningen, att en skärpning av bestämmelserna i den gällande lagen om behörighet att utöva läkarkonsten är av behovet påkallad.

Efter att ha berört den verksamhet, som utövas av chiropraktorer, homeopater och ögondiagnostiker uttalar medicinalstyrelsen, att med styrelsens inställning därtill kunde möjligen hava förväntats ett förslag av sådan innebörd, att absolut förbud skulle utfärdas för lekmäns utövande av dylik eller likartad verksamhet. Då styrelsen emellertid avstår härifrån, heter det vidare, beror detta på att enligt dess åsikt tillräcklig förståelse för ett sådant förbud ännu icke kan påräknas hos stora delar av vårt lands befolkning och förty en dylik lagstiftning näppeligen kan för närvarande förväntas bli effektiv. Med de av medicinalstyrelsen föreslagna lagbestämmelserna kan, enligt styrelsen, dock förutsättas, att de ur medicinsk synpunkt mest ödesdigra följderna av ifrågavarande »kvacksalvareverksamhet» bli undanröjda eller i vart fall starkt begränsade.

Chiropraktik, homeopati och ögondiagnostik.

Motionären har särskilt uppehållit sig vid den verksamhet, som utövas av chiropraktorer, homeopater och ögondiagnostiker. I anledning därav må ur medicinalstyrelsens utredning följande här återgivas.

1. Chiropraktik.

Vid utredningen finnes fogad en av professorn J. H. Waldenström gjord sammanställning: »Några ord om chiropraktiken». Av Waldenströms sammanställning återgives här följande:

Vad chiropraktik är anges av dem själva i följande satser:

1) Chiropraktik är en läkemetod. Den hänför sjukdomssymtomen medelbart eller omedelbart till inklämning av nerver genom kotsegment, som kommit ur sitt läge.

2) Chiropraktikern botar genom yttre manuell behandling av kotpelaren, vilken avser att häva förskjutningen av kotsegmenten och därmed den inklämning av nervsträngar, som äro de verkliga sjukdomsorsakerna.

Av de sjukdomar, som botas, förekomma: alla vanliga epidemiska sjukdomar, Tuberculos, Pneumoni, Endocardit, Kräfta, Amyloid, Epilepsi, Morbus Addisoni, Stryngomyeli. Här har blott gjorts en liten urplockning av de hundratals sjukdomar, som botas. Enklare saker botas också; så uppräknas i listan även vaxproppar.

Sistnämnda uppräkning är hämtad ur den chiropraktiska litteraturen. Waldenström fortsätter:

Mot chiropraktikern kan anföras: Vid många sjukdomar i ryggraden uppkommer en höggradig scolios eller kyfos. Även om därvid en betydande minskning av foramina intervertebralia uppstår, så ser man sällan några störningar genom tryck på nerver. Detta talar ju helt och hållet emot den obevisade hypotesen av chiropraktikern, att även de obetydligaste förändringar i dessa »fönster» kunna orsaka sjukdomar av de mest växlande slag.

Många chiropraktiker använda röntgenundersökning. Det visar sig därvid, att vad de kalla sublaxationer äro förskjutningar inom normala gränser i lederna mellan processus articulares. Dessa för oss normala förskjutningar (för chiropraktikern sublaxationer) kunna ej orsaka en förträngning av foramina intervertebralia (fönstren) och ett därmed följande tryck på nerverna. Individuella variationer med asymmetri finnas här som överallt i kroppen. Chiropraktikern anser också, att man kan med sina händer palpera en sådan förskjutning av kotorna, som för vanliga läkare är omöjlig att känna, då den är så obetydlig. Den är nämligen endast fysiologiska variationer i kotornas ställning till varandra. Det finnes alltså intet bevis för att de flesta sjukdomar uppstå på grund av sublaxationer mellan kotor och därav följande tryck på utträdande nerver.

Den på dessa teorier baserade läkemetoden att trycka den sublaxerade kotan rätt är ej riktig. Ligger den verkligen förskjuten såsom t. ex. vid spondylolisthes så kan den heller ej tryckas rätt, vilket bevisats genom mångfaldiga försök.

Chiropraktikern invänder: Men jag botar ju mina patienter. — — — Härtill svaras, att det är väl tänkbart att ryggskott och liknande åkommor kunna botas med ett direkt angripande av åkomman liksom de botas av rörelser, massage och dylikt, som till sin verkan kan jämföras med chiropraktikerns tryckningar. — Vi veta ju dock en hel del om sjukdomar. Vi veta att de epidemiska sjukdomarna ej bero på nervtryck, lika litet som sockersjuka, tuberkulos och endocardit, och vi veta också, att stor skada kan ske den sjuke om de behandlas med försök att trycka samman ryggkotor (t. ex. vid tbc spondylit), eller därigenom att en bättre behandling såsom t. ex. vid sockersjuka hindras att bli använd. — Den chiropraktiska metoden har i sig själv en starkt suggestiv verkan: speciellt behandlingsbord, röntgendemonstration, handpåläggning och den känsla patienten ofta erfar härvid att något förskjutes (skjutes rätt!).

I utredningen har medicinalstyrelsen beträffande chiropraktiken — efter att ha hänvisat till den ståndpunkt som en schweizisk undersökningskommission 1936 intog — anfört följande:

För egen del får medicinalstyrelsen rörande den chiropraktiska verksamhetens värde åberopa vad härutinnan anförts i nyssnämnda undersökningskommissionens utlåtande. Styrelsen vill därvid särskilt understryka kommissionens uttalande, att chiropraktiken vilar på vetenskapligt ohållbara förutsättningar, att dess föregivna hälsoföljder icke hålla streck vid en allvarlig prövning, att utövandet av chiropraktik kan beträffande ett stort antal sjukdomar medföra stora faror för de sjuka samt att chiropraktorernas medicinska utbildning (i regel) är primitiv och otillförlitlig. »Några ord om chiropraktiken», sammanställda av medlemmen för ortopedi av medicinalstyrelsens vetenskapliga råd, professorn J. H. Waldenström, bifogas tillika i avskrift. Medicinalstyrelsen biträder professor Waldenströms uttalanden och vill därutöver framhålla, att vad ovan anförts om risken av chiropraktorernas verksamhet icke påverkas av möjligheten, att en chiropraktor vid något tillfälle av ischias, lumbago eller därmed jämställda sjukdomsbilder, orsakade av s. k. diskbräck, kunnat genom sina manipulationer lyckas att tillfälligt återföra »bräcket» och därigenom häva patientens symptom.

Beträffande chiropraktik får utskottet därjämte hänvisa till sitt nedan nämnda, till 1949 års riksdag avgivna utlåtande nr 23 med därvid fogade remissyttranden.

2. Homeopati.

Vid medicinalstyrelsens utredning finnes därjämte fogat ett av professorn G. Liljestrand avgivet yttrande angående homeopati. Medicinalstyrelsen har anslutit sig till yttrandet och funnit den däri innefattade utredningen vara att anse som en på vetenskaplig grund vilande tillfyllestgörande utredning rörande den homeopatiska behandlingsmetoden. Av yttrandet må följande här återgivas.

Efter en erinran om att homeopati infördes av den tyske läkaren Samuel Hahnemann (1755—1843) heter det i yttrandet, att den sanna läkekonsten, till vilken Hahnemanns bok angående läkekonsten skall leda, är den, att man för varje sjukdom för att erhålla snabb och varaktig bot skall begagna ett läkemedel, som framkallar ett liknande lidande som det, vilket man vill bota. Regeln blir alltså *similia similibus curentur*, vilken än i dag är att betrakta som homeopatiens grundregel. Hahnemann betecknar det som en »evig allmän naturlag», att varje sjukdom kan botas genom den likartade sjukdom, som framkallas av det lämpliga läkemedlet. I regel bör man använda ett medel åt gången, ej flera samtidigt. En kardinalpunkt i Hahnemanns lära är vidare, att medlen böra ges i mycket små doser till undvikande av biverkningar. Han säger uttryckligen, att erfarenheten visat, att de minsta doser ständigt äro till fyllest. Knappt någon dos av det homeopatiska läkemedlet är så liten, att den ej är starkare än den naturliga sjukdomen och kan besegra denna, heter det.

Homeopatiens grundprinciper, sådana de utvecklats av dess upphovsman själv, äro således dels tillämpandet av likhetsprincipen för alla sjukdomar, dels användandet av homeopatiska läkemedel i utomordentlig utspädning. Prövningen på friska är ett betydelsefullt led i sökandet efter de bästa medlen.

I yttrandet anföres härefter bland annat följande:

Det är sålunda uppenbart, att likhetsprincipen saknar den generella giltighet, som Hahnemann antog för densamma. På sin höjd kan den göra anspråk på att vara en av de många växlande principer, efter vilka läkningen sker. Ett system, som är uppbyggt på den principen, är därför vetenskapligt ohållbart liksom varje system, som bygger på en för alla gemensam terapeutisk princip. Forskningen måste gå fram olika vägar obunden av dogmatisk system. För det praktiska handlandet blir homeopati utan värde, då dess grundläggande princip blott i undantagsfall kan antagas innehålla ett korn av sanning och det är ovisst, i vilka enstaka fall detta gäller.

Men också läran om de små dosernas verkan, sådan den utvecklats av Hahnemann, visar sig fullständigt ohållbar. Hans egna iakttagelser äro högeligen fantastiska och ovederhäftiga. Uppgifterna äro hopsamlade utan spår till kritik — jag erinrar om försöken med magnet! — nödiga kontroller saknas fullständigt, inga kvantitativa mätningar äro utförda; i regel gäller det subjektiva symtom, och resultaten äga icke den reproducerbarhet, som man givetvis måste fordra. Man kan utan minsta överdrift påstå, att de av Hahnemann offentliggjorda, förut omtalade talrika undersökningarna

över verkan av olika medel i utspädningen C 30 på friska personer äro en parodi på vetenskaplig forskning. De sakna varje bevisvärde.

Likväl finns det utan tvivel talrika sjukdomsfall, som under homeopatisk regim förbättrats eller tillfrisknat. Först och främst måste därvid beaktas, att ett mycket stort antal sjuka återvinna hälsa utan varje medikamentös behandling; eftersom den homeopatiska terapien i dylika fall ej gör någon direkt skada, finnes ingen anledning att vänta, att icke även efter densamma gynnsam utgång skall ernås. Därtill kommer ju den utomordentliga roll, som psykiska faktorer spela. Erfarenheter från talrika områden i äldre och nyare tid ha ju till fullo belyst betydelsen härav.

Förvisso hade Hahnemann rätt, när han talade om »fast geistige Kräfte» av de stora utspädningarna, med den skillnaden likväl, att dessa andliga krafter ej påvisats eller gjorts antagliga i lösningen eller pillerna men väl äro sannolika hos de behandlade människorna, där dylika krafter ständigt driva sitt spel.

Efter att ha uttalat, att homeopatien intet har gemensamt med vetenskap, fortsätter Liljestrand:

I själva verket är homeopatien en form av mysticism, ett slags religion, om man så vill. Där tankefrihet råder, så att var och en får bli salig på sin façon, som Fredrik den store uttryckte det, har var och en rätt att för sin privata del omfatta homeopatiens läror. Men det är samtidigt samhällets plikt att tillse, att ej skador tillfogas sjuka människor genom uraktlåtenhet eller okunnighet, och att ej de friska utsättas för risker t. ex. i form av epidemier, som kunna bliva en följd av att den medicinska forskningens resultat lämnas obeaktade på grund av förtröstan på homeopatiens evangelium.

Liljestrands yttrande utmynnar i uttalandet, att det icke kan råda någon tvekan om att åtgärder äro nödvändiga för att stävja den samhällsskadliga verksamhet, som utövas av homeopater utan medicinsk utbildning.

3. Ö g o n d i a g n o s t i k.

Vid medicinalstyrelsens utredning finnes vidare fogat ett av professorn K. G. Ploman avgivet yttrande rörande ögon-diagnostik, vilket utmynnar i omdömet, att ögon-diagnostiken utgör en form av »kvacksalveri». Medicinalstyrelsen har anslutit sig även till detta yttrande. Som sammanfattning och slutomdöme anför Ploman:

Ögon-diagnosen leder sitt ursprung från en obestyrkt och fullständigt godtyckligt tolkad iakttagelse av en 11 års gosse. Ögon-diagnosen har existerat i över 100 år, utan att dess utövare visat förmåga eller vilja att genom exakt forskning skaffa densamma minsta skynten av beviskraftigt underlag. Den grundar sig dels på okunnighet om och feltolkning av orsaken till växlingarna i regnbågshinnans utseende, dels på ett löst framkastat påstående om ett inbördes samband mellan vissa bestämda ställen på irisytan och kroppens olika organ, ett samband som icke finnes. En på dessa felaktiga förutsättningar grundad sjukdomsbehandling är meningslös och hälsovadlig. Ögon-diagnosen är kvacksalveri.

Föreslagna skärpningar.

Enligt medicinalstyrelsens mening bör en lagstiftning mot »kvacksalveri» i princip innefatta förbud för lekman

1) att behandla varje sådan sjukdom, som regelmässigt är antingen farlig för den behandlades liv eller hälsa eller ock genom smittsamhet medför fara jämväl för den sjukes omgivning;

2) att vid behandling vid sjukdom — oavsett om denna är av farlig beskaffenhet eller ej — använda sådant medel eller sådan metod, som är av beskaffenhet att medföra fara till liv eller hälsa för den behandlade; samt

3) att utföra behandling i fall, där dröjsmål med eller avbrott i behandling genom behörig utövare av läkarkonsten kan medföra fara till liv eller hälsa för den behandlade.

Här nedan lämnas en redogörelse för de viktigaste förändringar, som medicinalstyrelsens lagförslag innefattar i förhållande till nu gällande lag.

1. Bestämmelserna rörande läkares legitimation.

Medicinalstyrelsens förslag i denna del innefattar den skärpningen, att legitimationen skall kunna återkallas bland annat dels för läkare, som dömts till straffarbete eller svårare straff, även om brottet ej begåtts under utövning av läkarkonsten, dels ock för läkare, som dömts till fängelse för under utövning av läkarkonsten förövat brott vare sig detta tillhört de i nu gällande lag upptagna brottstyperna eller ej.

Till den förra av dessa båda ändringar anför medicinalstyrelsen ej någon motivering. I fråga om den senare ändringen anföres endast, att man därigenom undviker den nuvarande besvärligheten att behöva vidtaga lagändring, om någon ny brottstyp tillkommer, såsom exempelvis skett i fråga om brott mot lagarna om avbrytande av havandeskap och om sterilisering.

2. Läkartiteln och reklam.

I medicinalstyrelsens förslag finnas bestämmelser om skydd för beteckningen läkare ävensom om reklam. Några motsvarande stadganden finnas ej i nu gällande lag.

Styrelsen föreslår, att om någon, som ej är behörig att utöva läkarkonsten, betecknar sig såsom läkare eller på annat sätt giver sig ut för att äga behörighet till läkarkonstens utövande, han skall straffas med dagsböter, dock ej under fem, eller fängelse i högst ett år.

Vidare föreslås samma straff för den, som utan att vara behörig att utöva läkarkonsten för allmänheten bekantgör, att han åtager sig undersökning eller behandling av sjuka.

Angående grunderna för den förra bestämmelsen framhåller medicinalstyrelsen bland annat:

Medicinalstyrelsen anser det vara minst lika viktigt att skydd skapas för beteckningen läkare som för beteckningen advokat. Bestämmelse bör därför införas om straff för den som, utan att vara behörig utövare av läkar-konsten, betecknar sig såsom läkare eller på annat sätt ger sig ut för att äga behörighet till läkarkonstens utövande. Med hänsyn till en dylik bestämmelses speciella karaktär torde den lämpligen icke införas i allmänna strafflagen utan i behörighetslagen. Straffet bör vara dagsböter, dock ej under fem, eller fängelse i högst ett år. Vad angår dem, som varit men ej längre äro behöriga att utöva läkarkonsten, kan visserligen någon tvekan råda om lämpligheten av att förbjuda en person, som alltfortfarande har rätt att kalla sig medicine licentiat eller eventuellt medicine doktor, att beteckna sig såsom läkare, men medicinalstyrelsen anser ett sådant förbud vara berättigat med hänsyn till att gemene man saknar anledning utgå från annat än att den, som kallar sig läkare, också är behörig att verka som läkare. Hur önskvärt det än vore lärer däremot själva doktorstiteln ej kunna skyddas på motsvarande sätt, enär sistnämnda titel icke är specifik för läkar-konstens utövare. En annan sak är emellertid, att om en person, som ej är behörig att utöva läkarkonsten, i samband med utövandet av sagda konst betecknar sig som doktor, han därigenom bör anses ha gjort sig skyldig till ansvar för att ha obehörigen givit sig ut för att vara läkare.

Det uppställda förbudet måste, enligt medicinalstyrelsens mening, gälla även sådana fall, där beteckningen nyttjas endast i förkortat skick eller i sammansättning med annat ord (t. ex. läk., naturläkare, homeopatläk.).

I fråga om rätten att göra reklam för sin verksamhet anför medicinalstyrelsen bland annat följande:

Något skäl att tillåta kvacksalvare göra reklam för sin verksamhet torde näppeligen kunna anföras. För sådan lekmanverksamhet på området, som skulle vara tillåten, kan en reklam ej vara behövlig. Och gentemot den lagstridiga verksamheten på området skulle ett förbud mot reklam kunna vara ett synnerligen verksamt medel. Lagen den 29 maj 1931 med vissa bestämmelser mot illojal konkurrens erbjuder visserligen ett visst skydd mot illojal reklam, men detta skydd har i förevarande hänseende visat sig ej vara tillräckligt. I behörighetslagen torde därför i likhet med i den danska lagen höra stadgas straff för den som, utan att vara behörig till läkarkonstens utövande, för allmänheten bekantgör, att han åtager sig undersökning eller behandling av sjuka. En dylik straffbestämmelse synes lika litet som de nuvarande bestämmelserna i lagen om illojal konkurrens kunna inkräkta på det område, som omfattas av lagstiftningen rörande tryckfrihet.

Ett sådant bekantgörande, som avses i det föreslagna stadgandet, kan, enligt vad medicinalstyrelsen vidare påpekar, ske genom annonsering, reklamskyltning, utsändande av broschyrer eller lämnande av meddelande till allmänheten på annat mera offentligt sätt.

3. För lek män förbjudna sjukdomar.

Härom uttalar medicinalstyrelsen bland annat:

Vad beträffar behandling av sjukdom, som regelmässigt är farlig för den behandlades liv eller hälsa, torde i princip anledning icke föreligga att, såsom i den gällande lagen skett, stanna vid en uppräknig av vissa sjuk-

domar. I och för sig får nämligen ett generellt förbud här anses vara fullt berättigat. Emellertid är det i många fall vanskligt att avgöra, huruvida en sjukdom är av farlig beskaffenhet eller ej. En sjukdom, som är farlig för en individ, kan vara relativt ofarlig för en annan. Svårigheter vid lagens tillämpning skulle sålunda lätt kunna uppkomma vid ett generellt förbud. Medicinalstyrelsen har därför ansett sig böra föreslå bibehållande av det nuvarande systemet med uppräknande av vissa sjukdomar.

Medicinalstyrelsen har emellertid ansett, att den nuvarande uppräknningen bör kompletteras med följande sjukdomar, nämligen *sockersjukdom, farlig blodsjukdom, struma med sjuklig förändring av allmäntillståndet samt sjukdom i samband med havandeskap eller förlossning*. Dessutom har en utvidgning av det för lekmanen förbjudna området skett så till vida, att det förbjudits honom att behandla ej blott de uppräknade sjukdomarna utan även »sådan sjukdomsföreteelse, som enligt vetenskap och beprövad erfarenhet är symtom därtill». I rättspraxis har redan ansvar ådömts jämväl då den behandlande ej förstått sjukdomens art.

I motiveringen till det stadgande, som innehåller de förbjudna sjukdomarna, uttalar medicinalstyrelsen bland annat, att med kräftsjukdom förstås icke blott kräfta i inskränkt mening (cancer) utan även alla andra elakartade svulstnybildningar (sarkom m. m.), och med farlig blodsjukdom avses såväl elakartad blodbrist av växlande orsaker och i olika former som leukämi (blodsjukdom med stark och ihållande ökning av blodets vita celler och dessutom tillblandning av vita celler, som äro främmande för det normala cirkulerande blodet) samt agranulocytos.

4. Hypnotisk behandling, fara till liv och hälsa, m. m.

Enligt gällande lag är det, såsom ovan nämnts, förbjudet att företaga hypnotisk behandling eller behandling under allmän bedövning. Vidare är yrkesmässigt utövande av läkarkonsten förbjudet för obehörig, där behandlingen varit av beskaffenhet att medföra fara till liv eller hälsa för den behandlade.

I medicinalstyrelsens förslag äro bestämmelserna även i detta avseende skärpta. Där förbjudes nämligen lekmanen att företaga hypnotisk eller psykoanalytisk behandling eller ock behandling eller undersökning under allmän eller lokal bedövning eller eljest med användande av medel eller metod, som är av beskaffenhet att medföra fara till liv eller hälsa för den behandlade eller undersökte.

I jämförelse med gällande lag innefattar detta stadgande alltså skärpningar så till vida att psykoanalytisk behandling jämställs med hypnotisk behandling, att behandling under lokal bedövning jämställs med behandling under allmän bedövning, att ej blott behandling under bedövning eller behandling av beskaffenhet att medföra fara till liv eller hälsa medför straff utan, under samma betingelser, jämväl en undersökning, som ej åt-

följts av någon behandling, samt att det i gällande lag uppställda kravet på yrkesmässighet, när det gäller behandling, som varit av beskaffenhet att medföra fara till liv eller hälsa, icke uppehålls i styrelsens förslag, där enda förutsättningen är, att utövandet skett mot ersättning. Som exempel å medel eller metoder, varom här är fråga, nämner medicinalstyrelsen insprutningar, operativa ingrepp, röntgenbehandling, radiumbehandling och behandling med högfrekvent elektrisk ström eller dylikt. I vissa fall kan det, säger styrelsen, måhända synas hårt med ett generellt förbud, men det bör observeras, att sådana vanliga ingrepp som insulininsprutning, injektion av serum mot ormbett, smärre operativa ingrepp m. m. skulle bli förbjudna för lekman endast under förutsättning, att behandlingen skett mot ersättning.

I sin motivering till förslaget att med hypnotisk behandling bör likställas psykoanalytisk behandling säger medicinalstyrelsen, att detta bör ske med hänsyn dels till att erforderliga garantier för en tillfredsställande föregående undersökning måste skapas, dels ock till att erfarenheten visat, att psykoanalytisk behandling genom den bundenhet till den behandlande, som metoden måste anses skapa, lätteligen till sina följder kan bli lika farlig som hypnotisk behandling.

Rörande innebörden av ordet behandling uttalar medicinalstyrelsen, att enligt gängse uppfattning en person, som av läkare erhållit föreskrifter, därigenom anses ha stått under läkarens behandling. Begreppet behandling i medicinsk mening innefattar även hygieniska och dietiska råd. Där emot torde undersökning icke utan vidare enligt vanligt språkbruk inbegripas i begreppet behandling. Undersökning kan emellertid, fortsätter styrelsen, i åtskilliga fall företagas på sådant sätt eller under sådana omständigheter att — om den undersökande ej är sakkunnig — fara till liv eller hälsa kan uppstå för den undersökte. Undersökning synes därför medicinalstyrelsen böra likställas med behandling.

I rättspraxis har förbudet i nu gällande lag mot behandling av beskaffenhet att medföra fara till liv eller hälsa tolkats så, att därunder inbegripits fall, där behandlingen i och för sig varit ofarlig men till följd av densamma ett för patientens hälsa ogynnsamt uppskov med behandling genom behörig utövare av läkarkonsten ägt rum eller patienten på lekmanens uppmaning avbrutit en hos legitimerad läkare påbörjad behandling och avbrottet haft menliga påföljder.

I förtydligande syfte har medicinalstyrelsen i sitt förslag infört uttryckligt stadgande härom. Straff inträder enligt förslaget vid utförande av behandling eller undersökning i fall, där dröjsmål eller avbrott i behandling genom behörig utövare av läkarkonsten *kan* medföra fara till liv eller hälsa för den behandlade eller undersökte. Uppmärksammas må uttrycket »kan medföra fara», vilket möjligen kan anses innebära en skärpning i förhållande till gällande lag, sådan denna tillämpats i praxis.

5. Straff.

Beträffande medicinalstyrelsens förslag må slutligen nämnas att förhöjt straff, fängelse i högst ett år, skulle kunna ifrågakomma, förutom när verksamheten sker yrkesmässigt, då fråga vore om behandling eller undersökning av sinnessjuk, sinnesslö eller person under aderton år.

Likartade frågors behandling i vissa andra sammanhang.

Vid 1937 års riksdag väcktes i första kammaren av herr Alb. Bergström en motion, nr 22, vari hemställdes, att riksdagen måtte besluta att i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta företaga en förut-sättningslös och vetenskaplig utredning angående värdet av den *homeopatiska* läkemetoden samt att Kungl. Maj:t, sedan utredningen slutförts, måtte förelägga riksdagen sådant förslag i ärendet, som av utredningens resultat kunde föränledas.

Första kammarens första tillfälliga utskott hemställde i sitt utlåtande nr 1, att motionen ej måtte föränleda till någon kammarens åtgärd. Utskottet anförde följande:

Homeopati är en sedan länge känd och i vårt land praktiserad form för sjukdomsbehandling. Några hinder hava icke förelegat för densamma att inom den medicinska vetenskapen göra sig gällande efter måttet av sitt värde. Den förutsättningslösa och vetenskapliga utredning angående värdet av den homeopatiska läkemetoden, som av motionären ifrågasattes, lär vid sådant förhållande anses opåkallad.

Kammaren biföll utskottets hemställan.

Vid 1947 års riksdag behandlades frågan om rätt för *chiropraktorerna* att i sin verksamhet begagna röntgenapparater för röntgenanalys. Enligt lagen den 6 juni 1941 om radiologiskt arbete m. m. må dylikt arbete bedrivas allenast efter tillstånd av medicinalstyrelsen. Utskottet får härutinnan hänvisa till likalydande motionerna I: 152 och II: 243 samt utskottets över motionerna avgivna utlåtande nr 8. På grund av kamrarnas skiljaktiga beslut förföll den genom motionerna väckta frågan.

I ett vid 1949 års riksdag avgivet svar på interpellationer angående skärpning av bestämmelserna i lagen om behörighet att utöva läkarkonsten, vilka interpellationer föränletts av den danska »kvacksalverskan» fru Dorothea Iversens besök i Stockholm, anförde chefen för inrikesdepartementet, statsrådet Mossberg — efter att ha redogjort för medicinalstyrelsens ovannämnda förslag — bland annat följande:

Medicinalstyrelsens nu refererade förslag har vid två olika tillfällen varit föremål för övervägande inom socialdepartementet. Vid båda tillfällena har man emellertid funnit att frågan om de lämpligaste vägarna för kvacksalveriets tillbakaträngande vore så invecklad och svåröverskådlig att medicinalstyrelsens förslag ansetts böra vila tills vidare.

För egen del vill jag säga, att jag är väl medveten om angelägenheten att ytterligare begränsa utövningen av åtminstone de mest stötande formerna av yrkesmässigt eller eljest mot ersättning bedrivet kvacksalveri. Att vidta en *så långt gående* åtgärd som att helt förbjuda lekmanverksamhet på läkar-konstens område kan uppenbarligen icke nu komma i fråga. Förutom att en sådan åtgärd enligt min mening i sig själv skulle vara olämplig skulle vid tillämpningen av en lag med sådant innehåll uppkomma ett flertal mycket svårbedömbara gränsdragningsproblem. Men även i fråga om det yrkesmässiga eller mot ersättning bedrivna kvacksalveriet torde man böra gå fram med en viss försiktighet. Ett generellt förbud mot sådan verksamhet torde ännu så länge icke kunna påräkna förståelse inom stora medborgargrupper.

Det viktigaste vapnet mot kvacksalveriet ha vi otvivelaktigt i ökad upplysning och stigande kultur. Emellertid bör man framför allt beträffande det yrkesmässiga kvacksalveriet undersöka möjligheterna att begränsa dess utbredning. Medicinalstyrelsen har i detta hänseende pekats bl. a. på utvägen att förbjuda offentlig reklam för sådan verksamhet.

Vad som på senare tid inträffat har otvivelaktigt aktualiserat frågan om en översyn av lagstiftningen på detta område. Jag har också för avsikt att inom departementet uppta medicinalstyrelsens förslag om skärpt lagstiftning till förnyat övervägande. Vilket resultat denna prövning kan komma att få, kan jag givetvis icke nu uttala någon mening om.

Vid 1949 års riksdag väcktes vidare två likalydande motioner, nr 114 i första kammaren av herr Lindblom m. fl. och nr 155 i andra kammaren av herr Gustafsson i Bogla m. fl., i vilka motioner hemställdes, »att riksdagen måtte besluta anhålla hos Kungl. Maj:t om skyndsamt utredning angående legalisering av den chiropraktiska verksamheten samt att för riksdagen framläggas de förslag, vartill denna utredning kan föranleda».

Andra lagutskottet, som behandlade motionerna, hemställde i sitt över samma avgivna utlåtande, nr 23, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att Kungl. Maj:t ville med beaktande av de synpunkter utskottet anfört låta verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning rörande den chiropraktiska verksamheten samt att Kungl. Maj:t måtte för riksdagen framlägga de förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Till stöd för sin hemställan anförde utskottet bland annat följande:

Det är uppenbart, att ett fritt utövande av den chiropraktiska läkemetoden, därest den icke äger större värde än vad som framgår av de medicinskt sakkunnigas yttranden, innebär en fara, särskilt därigenom att chiropraktorerna, därest de endast äga knapphändig allmänmedicinsk utbildning, vid ställande av diagnos på grund av bristande insikter kunna förbise att patienten lider av sjukdom, som kräver särskild behandling, med påföljd att patienten icke förrän för sent erhåller sådan vård, som på ett tidigare stadium kunnat leda till full hälsa. Det förtroende som finnes för chiropraktorerna gör den fara, som under angivna förutsättningar må föreligga, så mycket större.

Det sist anförda visar angelägenheten av att värdet av den chiropraktiska behandlingsbetoden klarlägges och att klarläggandet sker i sådan form, att det vinner allmänhetens odelade förtroende. Dylikt förtroende kan den av medicinalstyrelsen den 2 december 1941 framlagda utredningen icke anses ha vunnit, och utskottet finner därför ytterligare utredning erforderlig. Denna bör uppenbarligen vara allsidig och förutsättningslös. För att resul-

taten av utredningen skola vinna allmän anslutning synes det önskvärt, att utredningen icke verkställas uteslutande av läkare utan att den sker under medverkan av företrädare för chiropraktorerna och av personer, som ej alls utöva läkarkonsten.

Allt nu angiva huruvida och i så fall vilka lagstiftningsåtgärder som böra vidtagas i fråga om behörigheten att utöva chiropraktisk verksamhet kan tydligen ej ifrågakomma, utan detta spörsmål får bli helt beroende på vad som vid utredningen kan framkomma om den chiropraktiska behandlingsmetodens värde. Vid utredningen synes emellertid särskild uppmärksamhet böra ägnas bland annat frågorna om chiropraktorernas rätt att begagna röntgenapparater och om deras allmänmedicinska kunskaper.

Utskottets utlåtande var icke enhälligt. Mot detsamma avgavs dels av en ledamot blank reservation och dels av herr Forslund jämte ytterligare tre ledamöter reservation, i vilken hemställdes, att motionerna icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

I motiveringen till detta yrkande anförde reservanterna följande:

De sjukdomar, vid vilkas behandling chiropraktisk metod enligt de medicinska auktoriteterna kan tillmätas ett visst värde, kunna redan med nu gällande lagstiftning angående rätt till läkarkonstens utövning behandlas av andra än legitimerade läkare. Någon särskild lagstiftning härom är alltså icke av nöden.

Lämpligheten av chiropraktikens tillämpning som läkemetod är en fråga, som måste bedömas ur medicinsk-vetenskaplig synpunkt, och är därför icke ägnad att göras till föremål för utredning under sådana förutsättningar och former som de av utskottet föreslagna.

Statsrådet och chefen för inrikesdepartementet har, enligt vad han meddelat, för avsikt att till övervägande upptaga frågan huruvida en revision av nu gällande bestämmelser för läkarkonstens utövning bör företagas. Därest en sådan revision skulle komma till stånd, kommer därvid även chiropraktikernas yrkesutövning att beröras.

Riksdagen biföll den av herr Forslund m. fl. avgivna reservationen.

Rättstillämpning.

Till komplettering av förestående redogörelse må här i korthet endast anmärkas några rättsfall, varigenom den nu gällande lagstiftningen blivit i olika avseenden närmare belyst. För närmare kännedom om rättsfallen hänvisas till Nytt Juridiskt Arkiv, avdelning I (N. J. A.)

N. J. A. 1919: 500. Domstolarna funno styrkt, att Å. utan att vara behörig till läkarkonstens utövning yrkesmässigt behandlat ett flertal fall av lungtuberkulos, därvid så tillgått, att Å. under bön och handpåläggning med matolja smort de sjuka på det blottade bröstet. På grund därav och då de penningar och annat av värde, som Å. erkänt sig hava mottagit av de sjuka, måste anses hava utgjort ersättning för behandlingen, dömdes Å. till ansvar.

N. J. A. 1923: 469. Ansvar ådömdes jämväl då den behandlande ej förstått sjukdomens art (kräftsjukdom, tuberkulos). (I, II, IV).

Ansvar ansågs ej kunna ådömas för behandling av kräftsjukdom, men när behandlingen med hänsyn till det genom densamma förorsakade dröjsmål med anlitan av sakkunnig läkares vård måste anses hava varit av beskaffenhet att medföra fara till liv och hälsa ådömdes ansvar. (III).

Ansvar ådömdes jämväl för en i och för sig ofarlig men otillräcklig och felaktig behandling (av blodförgiftning), då behandlingen föranlett dröjsmål med riktig behandling. (I).

N. J. A. 1927: 343. Ansvar ådömdes dels för behandling av tuberkulos och kräftsjukdom, dels ock för ordinationer åt en person, som led av sockersjukdom, vilken behandling med därav föranlett upphörande att följa läkares föreskrifter ansågs vara av beskaffenhet att för den behandlade medföra fara till liv och hälsa.

N. J. A. 1929: 387. »Chiropractor» dömdes till ansvar, när behandlingen ansågs vara av beskaffenhet att medföra fara till liv eller hälsa för den behandlade. Det ansågs icke visat att vederbörande haft kännedom om att den behandlade lidit av kräftsjukdom. Frikännandet i denna del synes möjligen ha berott på att den behandlade ej uppgivit, att han lede av kräftsjukdom, utan sagt, att han sedan trettio år haft en annan, icke behandlingsförbjuden sjukdom, vilken behandlingen skulle ha avsett.

N. J. A. 1932: 488. I målet ansågs icke visat, att den meddelade behandlingen innefattat behandling av kräftsjukdom och tuberkulös hjärnhinneinflammation. Vederbörande, en »naturläkare», som huvudsakligen meddelade dietföreskrifter, dömdes emellertid till ansvar för obehörigt utövande av läkarkonsten, när behandlingen ansågs ha varit av sådan beskaffenhet att den medfört fara till liv eller hälsa.

N. J. A. 1934: 273. Ansvar ådömdes när behandlingen ansågs vara att hänföra till hypnotisk behandling.

N. J. A. 1934: 306. Ansvar ådömdes »ögondiagnostiker» för det han mot ersättning (minimal) behandlat tuberkulos.

N. J. A. 1938: 69. Ansvar enligt 14 kap. 17 § strafflagen ådömdes homeopat, som behandlat kvinna, lidande av hjärtfel och tuberkulös lymfkörtelinflammation, med påföljd att hon dröjt så länge med att söka läkarvård att kroppsskada därigenom uppstått.

N. J. A. 1940: 713. Frågan i målet gällde huruvida kungörelsen angående handel med farmaceutiska specialiteter vore tillämplig på vissa preparat (innebörden av uttrycket »verksamt ämne»). Högsta domstolen fann att de såsom medel mot vissa sjukdomar sålda beredningarna varit att hänföra till läkemedel som i allmänhet ej må säljas till enskilda förbrukare annorstädes än å apoteksinrättning, att varorna tillhandahållits förbrukarna i den förpackning varit de levererats av tillverkaren samt att varorna i en myckenhet överstigande 1/100 000 av varans vikt innehållit ämne, avsett att vara verksamt såsom botemedel. Då varorna icke blivit registrerade såsom farmaceutiska specialiteter ådömdes ansvar jämlikt 16 § nämnda kungörelse.

N. J. A. 1948: 13. Ansvar ådömdes homeopat för försäljning av homeopatiska piller i strid mot bestämmelserna i apoteksvarustadgan.

I samtliga nu nämnda rättsfall ådömdes bötesstraff med varierande belopp.

I detta sammanhang må anmärkas att antalet personer, som sakfällts för obehörigt utövande av läkarkonsten, är mycket ringa. Enligt från statistiska centralbyrån inhämtade uppgifter utgjorde nämligen antalet för nämnda brott i första instans sakfällda personer under perioden 1936—1947:

År	Antal	År	Antal
1936	9	1942	7
1937	5	1943	1
1938	7	1944	3
1939	9	1945	3
1940	8	1946	2
1941	5	1947	4

Yttranden.

Motionärens förslag om totalförbud mot utövandet av lekmannaverksamhet på läkarkonstens område förordas allenast av Sveriges läkarförbund. Samtliga övriga myndigheter och sammanslutningar ställa sig antingen direkt avvisande mot förslaget eller anse att förbud icke bör utfärdas för närvarande.

Det alternativa yrkandet i motionen, att förslag till ändring av behörighetslagen utarbetas på grundval av medicinalstyrelsens 1941 avgivna förslag jämte senare vunna erfarenheter, tillstyrkes av medicinalstyrelsen, medicinska fakulteten vid universitetet i Lund, lärarkollegiet vid Karolinska mediko-kirurgiska institutet samt alternativt av Sveriges läkarförbund. Medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala kan icke förorda en hård förbudslagstiftning, men anser, att behörighetslagen bör överses och i vissa avseenden göras mera effektiv.

Beträffande förslaget om åtgärder för att förhindra ekonomisk uppskörtning genom försäljning av mediciner anser medicinalstyrelsen, att en skärpning av straffsatserna för olaga läkemedelsförsäljning är påkallad. Medicinska fakulteten vid universitetet i Lund och lärarkollegiet vid Karolinska institutet föreslå, att en ny behörighetslag kompletteras med föreskrifter för att förhindra dylik uppskörtning.

Svenska homeopaternas riksförbund och Svenska föreningen för vetenskaplig homeopati avstyrka motionen och föreslå, att homeopatien måtte göras till föremål för en allsidig och förutsättningslös undersökning, varvid homeopatien bör vara representerad i lika stor utsträckning som den officiella medicinen.

Medicinalstyrelsen anför inledningsvis att styrelsen i sitt år 1941 avgivna förslag till ny lag om behörighet att utöva läkarkonsten m. m. givit uttryck åt sin uppfattning i hithörande frågor. De ytterligare erfarenheter rörande »kvacksalveriet», som vunnits under åren 1942—1950, ha enligt styrelsens mening varit i stort sett likartade med dem, som föranlett berörda förslag.

Efter att ha erinrat om den danska »undergörerskan» fru Iversens mottagningar i Stockholm i januari 1949 och den amerikanske frikyrkopastorn Freemans »helbrägdagörelse genom tron» vid religiösa massmöten i Stockholm under februari 1950, fortsätter medicinalstyrelsen:

Medicinalstyrelsen delar helt motionärens mening, att hittills gällande lagstiftning ej är tillfyllest för bekämpande av kvacksalveriet, utan att ytterligare åtgärder erfordras för ett stävande av denna verksamhet.

Med instämmande i motionärens syfte finner sig styrelsen likväl böra avstyrka det av motionären såsom huvudalternativ framställda yrkandet, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag utarbetades till lagstiftning om förbud mot utövning av läkarkonsten för icke utbildade (legitimerade) läkare. På skäl som anförts i 1941 års förslag till ny behörighetslag vidhåller styrelsen sin där (s. 13 st. 3) uttalade uppfattning, att totalförbud mot utövandet av lekmannaverksamhet på läkarkonstens område icke för närvarande bör utfärdas.

Styrelsen vill i detta sammanhang — under hänvisning till bland annat fjolårets motioner om legalisering av den chiropraktiska verksamheten — betona, att enligt styrelsens mening det allmänna rättsmedvetandet på detta område fortfarande icke nått sådan stadga, att ett förbud skulle kunna effektivt upprätthållas. Ytterligare må nämnas, att »läkarkonstens område» är ett delvis ganska diffust begrepp, som undergår en oavbruten förändring i och med den vetenskapliga medicinens utveckling, varför det kan vålla svårigheter att i det enskilda fallet avgöra, huruvida ett förbud mot att utöva lekmannaverksamhet inom detta område skall anses ha blivit kränkt eller om verksamheten skall anses falla utanför området i fråga. Styrelsen delar sålunda den av chefen för inrikesdepartementet i fjolårets interpellationssvar uttalade farhågan, att ett totalt förbud mot kvacksalveriet skulle medföra »vissa tillämpningsproblem, vilka säkerligen skulle vara ganska svåra att komma till rätta med».

Medicinalstyrelsen vill för sin del ansluta sig till det i motionen såsom andra alternativ framställda yrkandet om utarbetande av förslag till ändring av behörighetslagen på grundval av styrelsens 1941 avgivna förslag jämte senare vunna erfarenheter. Enligt styrelsens mening bör det vara ett allmänt intresse, att en väsentlig utvidgning av det för lekmanalläkarverksamhet för närvarande förbjudna området kommer till stånd. Vid förslags utarbetande böra läggas till grund — utöver vad som anförts i medicinalstyrelsens förslag jämte motiven till detta — bland annat de i remissyttrandena häröver gjorda uttalandena och den medicinska utveckling, som försiggått sedan förslaget framlades.

Styrelsen finner utredningen böra tillgodose minst följande intressen:

1. skyddande av barn och andra icke rättskapabla personer mot farligt och ekonomiskt ruinerande kvacksalveri genom förbud för annan än läkare att behandla nämnda kategorier,
2. införande av så höga bötestatser att kvacksalveri därigenom blir ett icke lönande yrke,
3. utfärdande av förbud för all slags annonsering och annan reklam för kvacksalveri.

Beträffande motionärens hemställan att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om utfärdande av sådana föreskrifter, som vore ägnade att förhindra ekonomisk uppskörtning av allmänheten genom försäljning av mediciner, ordinerade av person, vilken efter lagstiftningen om behörighet att utöva läkarkonsten saknar sådan behörighet, anför medicinalstyrelsen:

De läkemedel, som under lagliga former försäljas i landet, betinga samma pris oavsett vem som ordinerat desamma. Huvudparten av dessa varor äro prisberäknade i enlighet med gällande, av Kungl. Maj:t meddelade grunder för läkemedels taxering å apotek.

Vid sidan av den lagliga läkemedelsförsäljningen förekommer en olaglig sådan, som torde vara av icke obetydlig omfattning. I sin ämbetsutövning söker medicinalstyrelsen i möjligaste mån beivra denna. De för närvarande till buds stående medlen härför måste emellertid betraktas som mindre effektiva. Detta sammanhänger med att de bötessatser, som kunna utmätas vid överträdelser av gällande lagstiftning på området, icke synas avskräcka från fortsatt olaglig läkemedelsförsäljning. En skärpning av straffsatserna vid olaga läkemedelsförsäljning är därför enligt medicinalstyrelsens mening påkallad, så mycket mer som de olagligen försålda läkemedlen ofta äro medicinskt mindervärdiga eller betinga ett pris, som icke står i rimlig proportion till den verkan, de kunna förväntas ha.

Medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala anför:

Det synes fakulteten välbetänkt att överse den nu gällande lagstiftningen mot kvacksalveri. Det är icke osannolikt, att modifikationer av densamma i skärpande riktning vid en närmare undersökning visa sig vara påkallade. Man kan med en viss rätt framhålla att, liksom samhället söker skydda den enskildes egendom för bedragare, så bör också samhället skydda den enskildes dyrbaraste egendom, hans hälsa, från att bli utsatt för bedrägliga förfaranden, även om dessa ibland äro omedvetna och ske i god tro. Fakulteten anser därför att kvacksalverilagen bör överses och i vissa avseenden göras mera effektiv. Fakulteten vill emellertid redan nu ha sagt att den icke kan förorda en hård förbudslagstiftning på detta ömtåliga område. För det första är varje ytterligare inskränkning av den individuella friheten ägnad att ingiva betänkligheter. Dessutom kan det i det här föreliggande fallet befaras, att ett generellt förbud skulle vid sidan av gynnsamma verkningar medföra skadliga dylika av en art och omfattning som det icke är så lätt att förutsäga. Säkerligen skulle kvacksalveri genom en dylik lagstiftning långt ifrån kunna helt utrotas, och kvacksalvare av olika slag, som ju icke alla äro charlataner eller rena skojare, skulle i hast kröna sig med martyrglorian.

Enligt fakultetens mening kan man hoppas och förmoda, att den naturvetenskapligt grundade läkekonsten tack vare sina för varje år allt hastigare växande terapeutiska framsteg inom en snar framtid skall förvärva en sådan auktoritet att kvacksalveriets värdelöshet bliver allom uppenbar.

Vid fakultetens yttrande finnes fogat ett av professorn Blix, med vilken professorn Hedvall instämt, avgivet särskilt yttrande, i vilket anføres:

Det råder intet tvivel om att det kvacksalveri som bedrivs i Sverige till vida övervägande del är att beteckna som omedveten eller medveten humbug. Det utövas mestadels av personer som äro grovt okunniga om människokroppens byggnad, livsföreteelsernas natur och sjukdomarnas väsen, personer som sakna elementära förutsättningar för ställandet av sjukdomsdiagnos, och vilkas behandlingsmetoder icke äga spår av förnuftsmässig grundval. Det är klart att detta kvacksalveri liksom annan humbug med all makt bör bekämpas.

Det inträffar visserligen att sjuka personer förbättras eller tillfriskna i samband med behandling hos kvacksalvare. I de allra flesta fall får detta emellertid sin förklaring därigenom, att ett stort antal sjukdomar övervin-

nas utan behandling, genom kroppens självläkande förmåga, samt genom att kvacksalvarnas klientel i icke ringa utsträckning består av personer med sådana sjukdomar av nervös art eller med nervöst inslag, som låta sig suggestivt påverkas. Även om kvacksalvares behandling ibland kan leda till bättring eller tillfrisknande och ofta ej innebär risk för liv och hälsa, så är det å andra sidan otvivelaktigt att kvacksalveriet genom dess utövers medicinska okunnighet ej sällan utsätter de sjuka för avsevärda risker, förutom att det i stor utsträckning ger anledning till meningslösa ekonomiska uppoffringar.

Kvacksalveriet fyller i stort sett ingen nyttig funktion i samhället, dess totala försvinnande skulle för landets befolkning medföra avsevärda fördelar och innebära ringa eller inga nackdelar.

Då likväl en viss tvekan synes kunna råda om ändamålsenligheten av att införa ett generellt förbud, så grundar sig denna tvekan främst därpå, att många människor i vårt land alltjämt sakna insikter om kvacksalveriets verkliga karaktär, samt på de svårigheter som därigenom, åtminstone till en början, kunna förmodas uppkomma för en allmän förståelse för en förbudslagstiftning och för dennas effektivitet. Gentemot invändningen att ett förbud skulle kränka »rättsmedvetandet» hos breda befolkningslager må emellertid framhållas, att detta »rättsmedvetande» genom ett fast och konsekvent upprätthållet förbud sannolikt efter en icke allt för lång tid skulle låta sig påverkas i önskvärd riktning.

Det är givet att den vetenskapliga medicinens ytterligare utveckling, tillgång på ett tillräckligt antal legitimerade läkare och ökad upplysning vid sidan av lagstiftningsåtgärder måste utgöra betydelsefulla faktorer i kampen mot kvacksalveriet, ågnade att bereda väg för ett generellt förbud.

En förbudslagstiftning måste, enligt min mening, föregås av en förnyad, ingående undersökning av kvacksalveriets utbredning, arter och verkningar och förbudets genomförande göras beroende av en sådan undersökningsresultat. Under tiden bör en intensifierad och målmedveten upplysningsverksamhet på området upptagas och tillgången på ett tillräckligt antal legitimerade läkare säkras.

Intill dess ett generellt förbud mot kvacksalveriet införts förordas en skärpt lagstiftning på grundval av medicinalstyrelsens 1941 avgivna förslag om behörighet att utöva läkarkonsten och med hänsyn tagen till de erfarenheter som senare kunnat vinnas.

Medicinska fakulteten vid universitetet i Lund säger sig icke tillstyrka motionärens första förslag, att totalförbud införes för lekmän att utöva läkarkonsten. De betänkligheter, som medicinalstyrelsen i sitt förslag av år 1941 anfört gentemot sådant förbud, delas av fakulteten och anses av densamma fortfarande aktuella. Däremot tillstyrker fakulteten det av motionären i andra hand framställda förslaget, att ändringar göras i behörighetslagen på grundval av medicinalstyrelsens 1941 avgivna förslag jämte senare vunna erfarenheter. Fakulteten anser det ur folkhälsosynpunkt eftersträfvansvärt, att sådan ändrad lagstiftning snarast komer till stånd. Fakulteten fortsätter:

I vissa avseenden anser fakulteten, att detta medicinalstyrelsens förslag bör utvidgas. Fakulteten åberopar därvid först sin skrivelse av den 1 september 1942, utgörande remissvar över ovannämnda förslag, i vilken fakulteten föreslår att i förslagets 8 § mom. a) bland de uppräknade sjukdomsgrupperna även må inräknas *sjukdomar i ögats inre, hjärtsjukdomar med*

sjuklig förändring av allmäntillståndet samt spädbarnsålderns sjukdomar. Samtidigt som fakulteten vidhåller detta förslag, vill fakulteten betona, att det framstår som särskilt angeläget att upptaga spädbarnsålderns sjukdomar — jämte sjukdom i samband med havandeskap och förlossning, enligt medicinalstyrelsens förslag — i betraktande av den numera riksfattande organisationen med förebyggande mödra- och barnavård; denna ådagalägger det stora intresse, som samhället äger, att hälsotillståndet sakkunnigt övervakas vid tillkomsten av det nya släktledet och under de nya individernas första, ömtåliga år. Vidare vill fakulteten nu komplettera sitt förslag, att hjärtsjukdomar med sjuklig förändring av allmäntillståndet upptagas; jämväl *akut reumatisk feber* bör inräknas, med särskild hänsyn till den risk för bestående, allvarlig komplikation från hjärtat, som här föreligger, därest den insjuknade ej kommer under tidig och sakkunnig vård. Ytterligare vill fakulteten nu föreslå, att *hjärnsvulster* inräknas, enär de icke alltid torde kunna inbegripas i medicinalstyrelsens definition på »kräftsjukdom» (cancer och »alla andra elakartade svulstnybildningar», sarkom m. m.); en *hjärnsvulst* kan anatomiskt framstå som jämförelsevis godartad men likväl kräva sakkunnig diagnostik i och för en tillräckligt tidig operation. Slutligen finner fakulteten det önskvärt, att *paralysie générale* inräknas; denna sjukdom faller uppenbart inom ramen för medicinalstyrelsens definition: regelmässigt farlig för den behandlades liv och hälsa, och den är därtill tillgänglig för sakkunnig behandling.

Karolinska institutets lärarkollegium har i sitt remissvar av den 29 oktober 1942 över ovannämnda förslag i denna punkt till de uppräknade sjukdomarna tillagt *gulsot, mag- och tarmblödning, njurinflammation, blindtarmsinflammation, öroninflammation, blodpropp*. Fakulteten instämmer även i detta förslag.

Slutligen ifrågasätter fakulteten, huruvida ej i stället för förbud mot behandling av själva sjukdomen, vilket detta medicinalstyrelsens förslag inbefattar, borde stadgas förbud mot behandling av personer, lidande av dessa sjukdomar, varigenom påstående, att given behandling av viss person icke avsett förefintlig, för behandling av annan än legitimerad läkare förbjuden sjukdom, utan annat mer eller mindre tänkt sjukdomstillstånd, icke skulle kunna skydda mot straff för lagöverträdelse.

Beträffande motionärens tredje förslag, avseende åtgärder för att förhindra ekonomisk uppskörtning genom försäljning av mediciner, ansluter sig fakulteten till detsammans andemening samt föreslår, att ny lag om behörighet att utöva läkarkonsten kompletteras med föreskrifter av detta slag.

Lärarkollegiet vid karolinska mediko-kirurgiska institutet anför — efter att ha redogjort för motionärens tre förslag i den ordning de upptagits i motionen — följande:

Beträffande det första av nämnda förslag anser kollegiet visserligen starka skäl kunna andragas för ett generellt förbud för andra än legitimerade läkare att utöva läkarkonsten i landet. Kollegiet delar emellertid de av medicinalstyrelsen i dess förslag till ny lag om behörighet att utöva läkarkonsten m. m. (SOU 1942: 22) anförda betänkligheterna mot ett dylikt förbud och anser sig för den skull icke kunna tillstyrka ett generellt förbud mot utövande av lekmannaverksamhet på läkarkonstens område.

Vad angår det andra förslaget i motionen vill kollegiet däremot livligt tillstyrka detsamma. I sitt den 29 oktober 1942 avgivna yttrande över me-

dicinalstyrelsens den 2 december 1941 avgivna förslag till ny behörighetslag framhöll lärarkollegiet, att de synpunkter, som legat till grund för medicinalstyrelsens förslag, voro riktiga och förslaget olika bestämmelser i det stora hela väl motiverade. Endast beträffande vissa detaljer fann kollegiet anledning till erinran. Det synes kollegiet vara hög tid att medicinalstyrelsens förslag lägges till grund för en moderniserad och effektiviserad lagstiftning på ifrågavarande område.

Vad slutligen beträffar det tredje förslaget i motionen är detta i och för sig behjärtansvärt men på intet sätt tillfyllest för att komma tillrätta med de missförhållanden, som varit en följd av den hittills otillfredsställande lagstiftningen mot kvaacksalveriet. Lärarkollegiet kan för den skulle icke tillstyrka detta förslag såsom ett alternativ till de bägge andra förslagen. Däremot vill kollegiet tillstyrka, att en ny lag om behörighet att utöva läkarkonsten kompletteras med föreskrifter till förhindrande av sådan ekonomisk uppskörtning som av motionären påtalas.

Vid lärarkollegiets nu avgivna remissyttrande finns fogad avskrift av kollegiets den 29 oktober 1942 avgivna yttrande över medicinalstyrelsens förslag till ny lag om behörighet att utöva läkarkonsten m. m.

Sveriges läkarförbund uttrycker sin stora tillfredsställelse med motionen och anför:

Den nu gällande lagen om behörighet att utöva läkarkonsten av år 1915 är givetvis föråldrad och i behov av en omfattande revision. Emellertid erbjuder sig vid genomgången av hithörande frågor en mängd problem, vilkas lösande stöter på komplicerade formuleringssvårigheter.

Sålunda är sannolikt kungl. medicinalstyrelsens förslag till lag 1941 ur formuleringssynpunkt ej helt täckande för vad man numera kan anse sig önska. Så talas t. ex. bara om sjukdom under det att man väl gärna här även ville ha intaget skadebegreppet (olycksfall o. d. t. ex.).

Dessutom är det viktigt, att som herr Lindström påpekar (s. 3 i motionen) få fastställt att undersökning jämställas med behandling. För patienten innebär nämligen oftast undersökningen rent psykologiskt att undersökaren, han må vara läkare eller icke, åtager sig sökandens problem och lösningen av desamma, d. v. s. behandlar vederbörande.

Vidare påpekas i motionen hurusom den obligatoriska skyddskoppypningen genom myndigheternas fasta och konsekventa uppträdande fungerar, trots det från början mycket starka motståndet från diverse kategorier i samhället. En parallell bjuder sig givetvis här vid tanken på en eventuell förbudsformulering av den nya lagen för läkareutövning.

En annan detalj, värd beaktande i detta sammanhang, är hur olika utbrett kvaacksalveriet är i olika landsändar. Detta beror nog många gånger helt enkelt på en olika aktivitet hos respektive polismyndighet. Så kan till exempel ett bestämt uppträdande av en landsfiskal, med upprepat synande av vederbörandes verksamhet och eventuellt belysande av densammes antecedentia, medföra, att distriktet mycket effektivt saneras från hithörande kategori ej önskvärda innevånare. Dessutom bör man intressera pressen för en ytterligare restriktiv inställning vis-à-vis reklam för kvaacksalvare och allihanda mystiska s. k. »mediciner».

De i riksdagsman Lindströms motion framförda synpunkterna på vådligheten av kvaacksalveriets bedrivande såväl med hänsyn till medicinska synpunkter som även med hänsyn till den ekonomiska uppskörtning som ofta förekommer gentemot sjuka människor i dessa sammanhang gör, att förbundet livligt måste tillstyrka att åtgärder vidtagas för utarbetande av en

lag om förbud att utöva läarkonsten för i Sverige ej legitimerade läkare, och hemställer förbundet, att därest en kommitté med uppdrag härtill tillsättes, förbundet måtte bliva representerat i nämnda kommitté. Skulle riksdagen inte bifalla detta yrkande förordas av riksdagsman Lindström alternativt anförda förslag. Förbundet vill föreslå, att man i avvaktan på att en kvacksalveriet motverkande lagstiftning hinner komma till stånd, ett absolut skydd för läkartiteln genomföres, så att denna titel endast får användas av personer, som efter avlagd svensk med. lic.-examen erhållit legitimation som läkare, vilket nog på sitt sätt under tiden skulle bidra till en viss sanering av nu rådande förhållanden.

Svenska homeopaternas riksförbund uttalar beträffande de icke legitimerade praktikanternas påstådda oförmåga följande:

Till följd av i tidningarna ofta återkommande, mycket gynnsamma uttalanden om den officiella medicinen, varigenom allmänhetens tilltro till dess möjligheter starkt ökas, gå numera nästan alla sjuka först till legitimerade läkare. Om dessa misslyckas — men först då — söker man sig till praktikanter utanför den legitimerade läkarkåren. Detta medför, att den sjukes diagnos i de allra flesta fall är ställd, innan han besöker en homeopatisk praktikant eller annan företrädare för icke legitimerad sjukvård.

Den vanliga patologisk-anatomiska diagnosen, som ställes av de legitimerade läkarna och som ligger till grund för deras behandlingsmetoder, kan icke jämföras med den homeopatiska behandlingsdiagnosen eller läkemedelsdiagnosen. Den senare är helt oberoende av det vanliga patologiska betraktelsesättet och fordrar helt andra kunskaper.

Förr ansågs det, att nästan alla sjukdomar hade enbart ett fysiskt underlag. Numera har man den uppfattningen, att det större antalet sjukdomsfall har en psykiskt betonad orsak. Det torde icke vara oriktigt att antaga, att den patologisk-anatomiska diagnosens dominerande värde i någon mån minskas i samma utsträckning som denna uppfattning breder ut sig. Därav följer förmodligen, att läkarens psykologiska inställning till den sjuke ökar i värde och att »läkarblicken» — om vi nu våga tala om en sådan utan allt för stor risk att bliva missförstådda — får ett annat anseende än den tidigare haft.

Vad som sagts i föregående stycke får icke tolkas så, att homeopaterna taga särskild hänsyn till psykologiska sammanhang och därigenom förbise andra viktiga områden av medicinen, såsom anatomi, patologi och fysiologi. Tvärtom anse vi dessa ämnen vara synnerligen betydelsefulla och anordna fördenskull kurser i dem för våra medlemmar. Det är ju klart, att dessa kurser, vilka ännu icke kunnat utökas med praktiska demonstrationer, alls icke kunna jämföras med läkarnas utbildning, men de torde dock visa den anda och den vilja till vidare utbildning, som numera finnes inom den homeopatiska kåren i vårt land. Jämväl praktiska demonstrationer i bakteriologi och hämatologi äga numera rum för riksförbundets medlemmar.

Beträffande den av motionären åberopade utredningen av professorn Liljestränd angående homeopatien anför förbundet bland annat följande:

Denna artikel, säger motionären, är »en verklig analys» av homeopatien. Enligt vår uppfattning är så ingalunda förhållandet; vår läkemetod har i vårt land icke underkastats några som helst officiella praktiska prov och experiment. Detta betrakta vi dock såsom en absolut nödvändig förutsättning för att en undersökning skall få betecknas såsom vetenskaplig.

Av den kritik som riktas mot de homeopatiska läkemedlen med förnekande av dess verkningsmöjligheter synes framgå, att alla homeopatiska läkemedel äro mycket starkt utspädda och därför verkningslösa enligt molekylarteorien. Så är emellertid långt ifrån fallet. De s. k. lågpotenserna, som ej beröras av den framförda kritiken, användas nämligen i mycket stor utsträckning. Med hänsyn härtill frågar man sig, varför kungl. medicinalstyrelsens homeopatiska expert med fullständig tystnad förbigår dessa läkemedel i lägre potenser. Det borde ju här icke föreligga några som helst hinder för ett samförstånd, så mycket mindre som likhetsprincipen, varefter de homeopatiska läkemedlen tillämpas, är besläktad med den officiella serum- och vaccinationsterapien.

Angående följderna av ett förbud eller en sträng skärpning av nu gällande bestämmelser anför förbundet:

Det är svårt att befria sig från den uppfattningen, att ett förbud eller en sträng skärpning av nuvarande bestämmelser skulle förvärpa och alls icke förbättra de nuvarande förhållandena. De ansvarskännande praktikanterna inom exempelvis homeopatien skulle icke längre vilje kvarstanna inom denna verksamhet utan ersättas av samvetslösa personer, som icke skulle tveka att taga snart sagt vilka risker som helst. Vårt riksförbunds upplysande och kontrollerande verksamhet skulle därtill undermineras, ty dess stödande och moraliska krafter skulle då vara borta. Ett underjordiskt »kvacksalveri», som vore avsevärt mera svåråtkomligt än det nuvarande, skulle då uppstå.

Vad angår priset på homeopatiska läkemedel säger förbundet till sist:

Herr Lindström anser att särskilda åtgärder under vissa omständigheter böra vidtagas för att bland annat de homeopatiska medicinerna icke skola komma att betinga oskäliga priser. Härtill kan nämnas, att 10 gram av de vanligast använda läkemedelsstyrkorna, D 6, D 12 och D 30, kosta kr. 1: 35. Under inga förhållanden kan en uteslutande homeopatisk medicinering under en månads tid kosta mer än kr. 5: — men torde oftast stanna mellan kr. 3: — och 4: —. Vid jämförelse med kostnaderna för annan medicinering kunna dessa priser knappast anses vara oskäliga.

Svenska föreningen för vetenskaplig homeopati anför bland annat följande:

Med avseende på värdet av den homeopatiska behandlingsmetoden hålla vi före att detta är betydande och att homeopatien kan komma till hjälp vid många fall av både akut och kronisk sjukdom. Denna uppfattning grundar sig på våra medlemmars personliga erfarenhet. Vi anse vår metods vetenskapliga underlag mycket starkt, och vi äro övertygade om att homeopatien förtjänar att införas som läroämne vid de medicinska högskolorna även i Sverige — såsom fallet är vid vissa universitet i Tyskland och Amerika — och att de legitimerade läkarna som resultat härav böra taga upp homeopatisk praktik. *I närvarande stund har den hahnemannska läkemetoden vunnit cirka 10 000 anhängare bland läkarna i olika länder.*

I föreliggande medicinska stridsfråga synes det oss vara välbetänkt att samhället ställer sig neutralt eller tar position allenast efter en sakkunnig och förutsättningslös prövning av homeopatien, vid vilken även dess egna målsmän böra få deltaga. En sådan utredning har hittills i vårt land icke ägt rum. Vi skulle ansett det förklarligt och riktigt om motionären hade yrkat på en sådan.

Motionären åberopar sig på ett uttalande av professor Göran Liljestrand, enligt vilket homeopati ej skulle vara någon vetenskap utan en form av mysticism. Vår uppfattning är att professor Liljestrand aldrig företagit någon klinisk prövning av homeopati. När motionären säger, att professor Liljestrand gjort »en verklig analys av den homeopatiska läkekonstens medel», så är detta enligt vår mening oriktigt. Att med vissa teoretiska synpunkter polemisera mot en läkemetod är ingen analysering, ingen utredning och intet vägande vetenskapligt inlägg.

Faktum är att vid de svenska medicinska högskolorna lämnas ingen objektiv undervisning om homeopati, framför allt icke om dess relativt starka ställning bland läkarna i utlandet. Det är då inte underligt, att inte heller riksdagens ledamöter, allmänheten och pressen få veta något härom från den officiella svenska medicinen.

En stor del av allmänheten har emellertid genom egen erfarenhet eller närståendes rön fått förtroende för homeopatisk terapi, och enligt ett meddelande av gallupinstitutet den 13 mars 1942 *tro många hundra tusen svenskar på homeopatiska medel*. När nu i landet endast ett fåtal legitimerade läkare använda homeopati i sin praktik, så har det legitima behovet av homeopatisk behandling till stor del fått fyllas av lekmän. Vi anse ej detta sakernas tillstånd idealiskt. Tvärtom ha vi den uppfattningen att homeopati borde ligga i de legitimerade läkarnas händer. Men den som vill döma rättvist torde icke kunna förneka, att den svenska skolmedicinens likgiltighet eller fientlighet i fråga om homeopati bär en god del av ansvaret för de rådande förhållandena.

Gentemot herr Lindströms förbudsyrkande tillåter sig vår förening hävda den synpunkten, att en samhällsmedborgare principiellt sett bör ha rätt att vid sjukdom anlita den läkemetod som han har förtroende för. Ett tvång härvidlag strider också mot våra hävdvunna frihetsprinciper. Önskar patienten homeopatisk rådfrågning och homeopatisk medicin, bör han icke rimligen kunna förvägras detta, då han själv tar ansvaret för sitt val. Finns det legitimerade läkare som praktisera homeopati bör han vända sig till dem. Finns det icke sådana i nödig utsträckning, må han i detta tvångsläge medges rätt att anlita även lekmanpraktikanter, om vilka han har anledning förmoda, att de äro kunniga och ansvarsmedvetna. Sådana finnas i vårt land, det måste i sanningens intresse erkännas, liksom det också måste erkännas, att icke alla homeopater ha den utbildning och den erfarenhet som är önskvärd. Ett faktum är i varje fall, att till och med svårt sjuka stundom kunna finna lindring och bot hos homeopater, sedan de förgäves sökt hälsans återställande hos vanliga läkare och å sjukhus. En rättsinnig lagstiftare synes icke ha rätt att förbise en sådan omständighet.

Vår erfarenhet är att den nuvarande behörighetslagen rensat upp i rätt stor omfattning bland tvivelaktiga element i homeopatkåren. I sin nuvarande avfattning synes oss denna lag i huvudsak alltjämt fylla sin uppgift. Vi kunna därför ej anse de kraftiga skärpningar av lagen, som kungl. medicinalstyrelsen föreslår, vara motiverade annat än i vissa detaljer.

Ett flertal homeopatiska föreningar ha instämt i yttrandet.

Här må slutligen tilläggas, att i yttrandena från de homeopatiska föreningarna åberopas ett flertal utländska läkare och vetenskapsmän.

Utskottet.

I sitt vid 1949 års riksdag avgivna svar på interpellationer angående skärpning av bestämmelserna i lagen om behörighet att utöva läkarkonsten har chefen för inrikesdepartementet anfört, att han vore väl medveten om angelägenheten att ytterligare begränsa utövningen av åtminstone de mest stötande formerna av yrkesmässigt eller eljest mot ersättning bedrivet »kvacksalveri» men att vidtagandet av en så långt gående åtgärd som att helt förbjuda lekmannaverksamheten på läkarkonstens område uppenbarligen icke nu kunde komma i fråga. Förutom att en sådan åtgärd i sig själv skulle vara olämplig, fortsatte departementschefen, skulle vid tillämpningen av en lag med sådant innehåll uppkomma ett flertal mycket svårbedömbara gränsdragningsproblem och ett generellt förbud mot det yrkesmässiga eller mot ersättning bedrivna »kvacksalveriet» torde ännu så länge icke kunna påräkna förståelse inom stora medborgargrupper.

De betänkligheter, som departementschefen sålunda anfört mot att nu genomföra ett generellt förbud för andra än legitimerade läkare att utöva läkarkonsten, delas av utskottet. Samtliga de remissinstanser, som avgivit yttrande i förevarande ärende, ha också — på ett undantag när — under åberopande av likartade skäl antingen ställt sig direkt avvisande mot ett dylikt förbud eller ansett, att ett sådant förbud icke för närvarande bör utfärdas. Utskottet får därför avstyrka motionärens i första hand framställda förslag avseende lagstiftning om förbud för i Sverige icke legitimerade läkare att utöva läkarkonsten.

Vad angår motionärens yrkande, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla, att förslag till ändrad lagstiftning om behörighet att utöva läkarkonsten utarbetas på grundval av medicinalstyrelsens den 2 december 1941 avgivna förslag med hänsyn tagen till de erfarenheter, som sedermera vunnits på nämnda område, har detsamma tillstyrkts såväl av medicinalstyrelsen, medicinska fakulteten i Lund och lärarkollegiet vid karolinska institutet som alternativt av Sveriges läkarförbund. Jämväl medicinska fakulteten vid universitetet i Uppsala har ansett, att den nuvarande lagstiftningen bör överses och i vissa avseenden göras mera effektiv. De homeopatiska föreningar, som avgivit yttrande över motionen, ha däremot till alla delar avstyrkt densamma samt föreslagit, att homeopatien måtte göras till föremål för en allsidig och förutsättningslös undersökning.

I sitt ovan nämnda interpellationssvar har departementschefen jämväl uttalat, att vad som på senare tid inträffat otvivelaktigt aktualiserat frågan om en översyn av lagstiftningen på ifrågavarande område samt att han hade för avsikt att inom departementet upptaga medicinalstyrelsens nämnda förslag om skärpt lagstiftning — vilket förslag vid två tidigare tillfällen varit föremål för övervägande inom socialdepartementet — till förnyat övervägande. I ett den 13 innevarande april avgivet interpellationssvar har departementschefen vidare anfört, att under det gångna året inom inrikesdepartementet frågan

om att behörighetslagen skulle tagas upp till förnyat överbägende flera gånger varit på tal. Ett spörsmål, som visat sig vara föremål för så många och starka meningsskiljaktigheter, fordrade emellertid en tämligen omfattande och tidsödande beredning och en sådan beredning hade ännu icke medhunnits. Under den närmaste tiden komme emellertid, fortsatte departementschefen, hithörande spörsmål att upptagas till grundligt överbägende.

Även om man enligt utskottets uppfattning bör gå fram med försiktighet, då det gäller att lagstifta angående ett spörsmål, som är föremål för så delade meningar som det nu ifrågavarande, anser dock jämväl utskottet, att lagstiftningen på hithörande område är i behov av översyn. Ett effektivt ingripande från samhällets sida måste otvivelaktigt anses motiverat i de fall, då på grund av behandling av lekmän människors liv och hälsa verkligen utsättas för allvarliga risker. Det framstår också såsom angeläget, att sådan mot ersättning bedriven lekmannaverksamhet, som uppenbarligen torde vara att anse som otjänlig, i största möjliga utsträckning stävjas. I vad mån detta kan ske genom skärpt lagstiftning synes dock svårbedömligt. Vid utarbetande av lagförslag på ifrågavarande område bör, såsom motionären framhållit, hänsyn tagas även till de erfarenheter, som vunnits efter det medicinalstyrelsens utredning verkställt. Frågan om icke en helt ny utredning av samtliga hithörande frågekomplex bör verkställas har varit på tal inom utskottet. Oavsett hur i den delen förfäres, torde den av motionären i sista hand berörda frågan, nämligen om ekonomisk uppskörtning av allmänheten genom försäljning av mediciner, som ordinerar av person, som icke är behörig att utöva läkarkonsten, böra beaktas i sammanhang med den prövning eller utredning, som är att emotse. Därvid torde också frågan om vilka läkemedel, som skola betraktas som farmaceutiska specialiteter, bliva uppmärksammad.

I anledning av departementschefens ovan återgivna uttalanden förväntar utskottet, att frågan om en översyn av lagstiftningen på hithörande område så snart sig göra låter kommer att upptagas till omprövning. Någon framställning till Kungl. Maj:t i anledning av motionen anser utskottet därför icke erforderlig.

På grund av vad sålunda anförts får utskottet hemställa,
att förevarande motion, I: 12, icke måtte föranleda någon
riksdagens åtgärd.

Stockholm den 18 april 1950.

På andra lagutskottets vägnar:

DAVID NORMAN.

Vid detta ärendes behandling ha närvarit

från f ö r s t a kammaren: herrar Norman, Forslund, Sten, Nils Elowsson, fru Svenson, herrar Bengtson, Isaksson och Weiland;

från a n d r a kammaren: fru Johansson i Norrköping, herr Nilsson i Göteborg, fröken Höjer, herrar Carlsson i Bakeröd, Andersson i Alfredshem, Huss, fru Ewerlöf* och herr Jönsson i Lund.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.